

het de jonge ker-
sche geest werk-
zoo gemakkelijk
et, dan stierf de
landsche gemeen-
vaard, dan komt
delijkheid in het

le jonge en oude
aandacht. Op de
len de vertegen-
f een „oorkonde“
duidelijk werden
ons op, gelijk ook
el niet genoemd
penbaring, maar
verder niet op den
g aan de inland-
anoer geven, on-
et licht van dat
orden bezien en

ler samenwerking
arvan het woord
schuw maakt. Het
e onderscheiden-
elling; en zij kan
lijzen geschieden
p de meeste zen-
I. Z. R. een van
te wijzen vraagt

J. D. W.

i wij.

mijn klacht,
geworden.
reformeerd Kerk
ennen als „Gerefor-
gesteekens! numme-
r. Dat is niet alleen
afgescheiden positie
g onder dien naam
Kuyper gesproken
jds niet mogelijk te
en d berusten?
kerken der Doleantie
oor heel het dorp
el de plaats-
ing de ongehoor-
de te bewegen. Dat
lat ideaal gebieden!
Evangelisatie-acht
nors met dat ideal-
as. Gewis, er is ge-
er kerkelijke
er heb ik het hier;
erken. Ik erken de
rots alle aanspor-
nlijk mobiliteit
rijdend daar waar
rt. En dat in de

de Synode van Mid-
werd verzocht on-
evangelisatie-ar-
n; (b) generale de-
lezen gezamenlijk
it zijn, te benoe-
t, dat het werk
en waar verband
of helpen geven;
e, waar broeders
geleid zouden wor-
zijn (dus niets mis-
reformeerd groot-
quest.

betreft, zoo sprak
vele zaken zijn, die
nen, doch niet altijd
dien de synode ver-
raat? Zoo staat er
eft en bedroeft. Be-
t de bijzondere taak
rgen we allen. Maar
en lijn gesteld met

g niet? Ten tweede
ijn voor die kerken
voor de nog niet ge-
elliseeren. Dit staat
al rapport. Alsof in
n staan, dat ze niet
ijver reeds daarin
a „die niet behoeven
et. Zoo er al in de
hebben ze toch zek-
eren met die kerken
et voor zulk verband

immers herhaaldelijk. Vooral in bijzondere gevallen als

Wat de deputaten betreft, ook daarop nul op het
request. Waarom? Hierom: „Aangezien er op dit oogen-
blik voor dergelijke deputaten geen taak is“. Hoe zegen-
rijk hebben bijvoorbeeld de provinciale deputaten van
Zeeland gewerkt in onze provincie. Zoo zal het ook wel
in andere provincies zijn. En waarom dan zouden gene-
rale deputaten „geen taak“ hebben, om in het algemeen
te leiden, te hulp te komen, te steunen? We hebben de
classicale evangelisatie-arbeid met deputaten
daarvoor; we hebben provinciale evangelisatie-
arbeid met deputaten daarvoor, waarom niet generale
of nationale evangelisatie-arbeid met deputaten daar-
voor? Opdat de kerken door deze deputaten elkaar na-
tionaal konden bijstaan, steunen en helpen.

En dat zou zeker gebieden zijn noodig te zijn als de
taak door de generale synode flink en systematisch en
nationaal aangepakt was en aldus door de kerken uit-
gevoerd werd. De deputaten zouden zeker een omvang-
rijke taak gevonden hebben. Nog niet, zegt men.
Wanneer dan wel? Moet ons volk eerst nog dieper
verdrinken?

In de oprichting der kweekschool? Voor de oprichting
van een kweekschool was „op het oogenblik niet de
minste kans. Over het leerplan bestaat nog geen een-
stemigheid en de kosten zouden zeer hoog zijn“. „Bo-
redien geven de jeugdverenigingen in ons land uit-
nemende voorbereiding; er zijn plaatselijke en schrift-
elijke cursussen“. Ziedaar het antwoord. Al voegt het
rapport er bij dat men wil „niet beweren, dat een kweek-
school, verbonden aan een centrum van praktische evan-
gelisatie in een onzer steden niet gewenscht zou zijn“. Men
schijnt echter te twijfelen „of zulk een kweekschool
in de taak der generale synode behoort, of als het werk
meer vereeniging moet worden geacht“.

Geen kweekschool, „nog geen eenstemmigheid over
het leerplan“. Alsof dat niet eerst blijkt als de zaak ter
hand genomen wordt. En alsof dat al-of-niet-eenstem-
migheid dan beslissen moet of de zaak al of niet doorgaat.
En „misschien moet het door een vereeniging“. Maar
als die het nu niet doet? Dan hebt ge ook geen Theolo-
gische School noodig. Misschien kon dat ook beter door
„een vereeniging“. En zoo viel de zaak. En zoo zit de
zaak nog. Trots den enormen afval rondom ons.

Ik had gehoopt, dat de synode van Middelburg een
evangelisatie-synode zou worden, dat is,
dat zij een flinke regeling voor den evangelisatie-arbeid
ontwerpen, en dies een krachtige aanvatting van heel
het werk door al onze kerken. Niet alleen enkele indivi-
duële kerken, maar alle kerken mobiel, plaatselijke ker-
ken en saam in classes, provincies en generale synode,
dat is alle saam. Niet minder dan bij de Zending.

Het heeft niet zoo mogen wezen. En ik kan
niet begrijpen, dat men, ziende op de bijzondere roeping
der kerken in deze tijden van grooten afval, hierin zoo
inag kan zijn. Waar is het vuur der Doleantie gebleven?

Ware er zulk een opwekking door de synode tot al de
kerken uitgegaan en de Evangelisatie overal krachtig
aangevat, en indien dan daarbij ook een financiële rege-
ling gemaakt was, om daar waar het noodig was hulp
te geven, wat hadden we dan niet alleen een flinke geor-
ganiseerde Evangelisatie onzer kerken kunnen hebben,
maar ook wat tal van kandidaten hadden geplaatst kun-
nen zijn geworden. Ook daarop werd in het verzoek van
Zierikzee gewezen.

Ook hier past het ons, ons hoofd te omwinden en be-
troefd te zijn.

Ik spreek hier niet over wat particulieren
doen en over hun aanbevelingen tot de kerken (b.v. plan-
Groshede-Schouten), maar over wat de Kerken be-
hoorden te doen. In den kerkelijken weg.

Ik moet nog op een vierde punt wijzen. Dit is op
het verlaten der eerste liefde. Gewis, ik weet het,
een reformatie blijft zelden op haar eerste hoogtepunt
staan. In het tweede en derde geslacht komt haar
blijvende betekenis eerst voor den dag. Maar juist
daarom schrijf ik dit woord.

Daar was eenmaal eerste liefde. In de dagen der
Doleantie. Daar was liefde voor den dienst des Heeren.
We dachten er niet aan slechts één keer ter kerk te
gaan. De bedehuizen waren vol. Vooraanstaande mannen
waren ouderlingen en diakenen. Een professor van de
V.U. was voorlezer in een der Amsterdamsche kerken.
Ik was nog maar een jong man en preekte in Den
Haag en de ouderling, die er op stond mij de jas te
helpen aantrekken na den dienst, was een oud-minister.
Met alle respect voor onze tegenwoordige ouderlingen
en diakenen, mannen met geestelijke gaven toegerust, ik
was er eer op, mist men thans de elite, of wat zich
daarvoor houdt, de intellectueelen, in de kerkeraden,
en dies op de classicale en andere meerdere vergade-
ringen.

Daar waren eenmaal Gereformeerde geestelijke samen-
komsten. Ik denk in Amsterdam aan die ten huize
van den heer W. Hovy, waar ook de studenten bij ge-
noegd werden. In andere plaatsen waren min of meer
gelijke. Waar zijn ze thans? Als er in de Buchman-
beweging geestelijk voedsel gezocht wordt, zegt dit niet
iets aan ons?

Er was toen smaad aan verbonden als men „dolle-
rend“ was. Maar men droeg het met blijdschap. God
heeft velen van onze eenvoudigste mannen tot eere
gemaakt, hetzij in henzelfen of door hun kinderen. Waar
is de dankbaarheid?

De Kerk was eenmaal een voorwerp van liefde en —
gebed. Thans gaan vele harer kinderen haar voorbij of
hebben louter critiek.

Er was toen liefde onder elkander. Thans een ver-
bieden en vereten. Maar de oorzaak ligt ergens anders
dan waar gij die zoekt, daarbij afgaande op wat som-
migen u willen doen gelooven. Ik kan teveel uit ervaring
spreken. En moet ook hier weer, ten bewijze, een con-
creet symptoom noemen. In een beweging, waarover
nooiet strijd was, had alles, gelijk ik herhaaldelijk
zegt heb, en dat zonder iemand tegen sprak,
zonder moeite kunnen verlopen indien men
maar een weinig oorgeleend had aan de
gegronde bezwaren van een deel van ons
Geref. volk. Men had dit heel gemakkelijk kunnen
doen. Maar men wilde niet! Daargelaten nog de

manier waarop men mij, toch niet vreemd aan het ont-
staan der beweging, sinds ik daarop wees, behandel-
de. Alle oproep om met elkander de verschildpunten bin-
nenskamers te bespreken werden geweigerd. In hoog-
hartigheid sloot en sluit men zich in zeker kringetje op.
Is dit broederlijke liefde? Spreek broederlijk. Laat
varen alle hooghartigheid. Ruim op. Denk aan het woord
van den profeet: „Hij heeft u bekend gemaakt, o mensch,
wat goed is, en wat eischt de Heere van u, dan recht te
doen en weldadigheid lief te hebben en ootmoedigheid te
wandelen met uwen God?“ (Micha 6: 8).

En nu spreek ik hierbij nog niet eens over de gronden
der bezwaren van een groot deel van ons Geref. volk,
n.l. een bedenkelijke synthese. Dr Schilder wees er
herhaaldelijk op. Het is niet noodig er opnieuw op in
te gaan. Maar ook deze synthese zelf roept tot nadenken.
Laat het komen tot verootmoediging.

Laat de eerste liefde weer wakker worden.
De eerste liefde voor de zaak Gods, maar ook de
eerste liefde voor elkander.

Alles samenvattend bedoelt dit artikel derhalve te
wijzen op de gezegende kracht van het Tweede Reveil
en zoekt het te waarschuwen tegen inzinking.

De symptomen van zulk een inzinking ziet de schrij-
ver in: a) de verandering in en de ontfaar-
ding van ons Geref. kerkrecht der latere jaren; b) op
politiëk terrein in een principiële terug zinken,
door de algemeene genade te maken tot een apart ter-
rein en niet den Staat en het Staats-terrein in alles voor
Christus op te eischen; c) door niet genoeg doordrongen
te zijn van de roeping welke wij hebben voor degenen
die buiten zijn; d) liefdeloosheid in onze onderlinge
kerkelijke samenleving.

Laat ons, op deze symptomen lettende, tot den wortel
gaan. En ons bekeeren.

Laat het oude geloof en de oude liefde en het oude
enthousiasme terug keeren. Dan zal het Tweede Reveil,
waarvan de Doleantie het middelpunt was, nog geze-
gende vruchten dragen.

Ook in onzen tijd. Die het zoo noodig heeft.
Dr J. VAN LONKHUYZEN.

Een opmerking van Dr H. Kaajan.

Eenigen tijd geleden hebben we (onder „Ingezonden“) een
kort artikelje van Dr J. van Lonkhuyzen geplaatst,
waarin deze bezwaren inbracht tegen een opmerking
van Dr H. Kaajan, inzake hetgeen men met een gansch
gewone spreekwijze noemt: „het kerkrecht der dolean-
tie“. Thans schrijft Dr H. Kaajan in „Utr. Kb.“:

Eenige maanden geleden heeft Dr J. van Lonkhuy-
zen, Gereformeerd predikant te Zierikzee, een zeer
scherpe aanmerking gemaakt op een uitdrukking in
mijn brochure: „De Doleantie en haar kerkrechtelijke
beginselen“.

Hij deed dit in het weekblad „De Reformatie“. Men
leest op bladzijde 30 van bovengenoemde bro-
chure het volgende:

„Misschien heeft de Doleantie (ook Dr H. Bavink
maakte deze opmerking) op de zelfstandigheid
en de vrije confoederatie der verschillende locale
kerken wel eens iets wat een zijdig de nadruk gelegd,
maar hierin spraken de tijdsomstandigheden ook een
krachtig woord mee“.

Nu wees ik er reeds op, dat ook Prof. Mr A. Anema
op den herdenkingsdag der Reformatie van 1886 fei-
telijk hetzelfde heeft beweerd. Letterlijk zei hij:
„Men heeft wellicht het individueele recht van elke
Kerk tegenover het federatieve recht van het aan al
de Kerken gemeenschappelijk element in den aanvang
wel eens wat al te sterk op den voorgrond gesteld,
maar dat is door de tijdsomstandigheden van toen-
maals volkomen begrijpelijk“.

Ge ziet, ik ben in goed gezelschap.
En ook Prof. Mr Anema staat met zijn uitspraak
niet alleen.

Ik lees in een rapport, in 1933 op de Synode van
Middelburg uitgebracht, het volgende:

„Sinds 1834 en vooral sinds 1886 is door de Gere-
formeerde Kerken veel sterker de nadruk gelegd op
de zelfstandigheid der plaatselijke kerken dan op de
eenheid krachtens het kerkverband, wat zeer wel te
verklaren is. Door instelling in 1816 van het Ned.
Herv. Kerkgenootschap was het recht en de vrijheid
der plaatselijke Kerken schier geheel aan banden
gelegd en waren de Kerken gebracht onder een on-
dragelijk juk. In tegenstelling daarmee werd in de
van dit smadelijk juk vrijgemaakte Kerken zeer te-
recht alle nadruk gelegd op de zelfstandigheid van de
plaatselijke Kerk. Hierbij kan echter bezwaarlijk ont-
kend worden, dat de betekenis van het kerkverband
wel eens te weinig in het oog is gehouden. In de
vorige eeuw hebben onze Kerken met kracht het recht
en de vrijheid der plaatselijke Kerken gedurig tegen-
over de synodale bestuursinrichting van het Ned.
Herv. Kerkgenootschap bepleit. En dat was nood-
zakelijk. De kerkelijke toestanden noopten om tegen
de overheersching van een synodaal bestuur krach-
tig op te treden. Maar daarbij lag het voor de hand,
dat de betekenis van het kerkverband min of meer
op den achtergrond geraakte“.

Deze uitspraak is van de volgende namen, die onder
ons een heel goeden klank hebben: Dr K. Dijk, Mr A.
Anema, Mr G. H. A. Groshede, Ds D. Pol, Ds J. L.
Schouten en Ds W. Breukelaar.

De felle aanval van Dr J. van Lonkhuyzen is, dunkt
mij, hierdoor wel gepareerd.

„De Reformatie“ is wel zoo vriendelijk mijn opmer-
king even aan haar lezers voor te leggen.

Inzake deze laatste woorden: natuurlijk; dat was mijn
vaste plan, reeds dadelijk, toen ik Dr v. L.'s ingezonden
stuk opnam.

Zelf meen ik, dat de zaak nog niet met autoriteiten
uitgemaakt is. Onlangs heeft „De Heraut“ enkele op-
merkingen geschreven in verband met wat ik in „Kerke-
lijk Leven“ had opgemerkt. De redacteur zal begrijpen,
dat ik met hem niet van gedachten wisselen zal in
de gegeven omstandigheden, tenzij ik het mijnerzijds
noodig acht. Dit is het geval niet; ik volsta dus met de
mededeeling, dat ik wat ik schreef handhaaf, en in
andere gevallen graag de moeite zou genomen hebben,
te verklaren, waarom ik dat doe. Slechts merk ik op,
dat het over drie nummers verdeelde tweede artikel
van Dr v. L. bij mij ingekomen en ter drukkerij door-
gezonden is, vóórdat ik wist, wat „De Heraut“ geschre-
ven had.

„Bijtanken“.

Uit een recensie van J. C. K. in (herv.) „Predikbeurten-
blad Amsterdam“:

Waarom geeft de grootstads-kerkeraad een domi-
nee geen studieverlof na vijf jaren trouwen arbeid,
om eens gedurende een half jaar bij te tanken?

Laat de predikanten het „bij-tanken“ elke week vrij-
moedig tot hun plicht rekenen, en dies tot hun recht.
Hoewel... och ja, ik weet het ook wel...

De Waarheidsvriend over een gefantaseerd „bevel“.

„De Waarheidsvriend“ schrijft, na een paar regels uit
een verslag van „De Rotterdammer“ te hebben geciteerd
(het ging over een rede inzake de doleanantie, vermoede-
lijk te Hillegersberg, een geheel andere dan te Rotter-
dam-Zuid enkele dagen later):

Wanneer men zóó de dingen heeft geconstrueerd:
in de Kerk is het onzuiver; een zuivering is dringend
noodig; de Heere eischte er uit te gaan; en de plicht
is den Heere te gehoorzamen — dan is men spoedig
klaar.

‘t Sluit alles als een bus.
We kunnen begrijpen, dat Prof. Schilder dan tot
de Gereformeerden in de Hervormde Kerk zegt: „Pro-
beert ook heden maar te zuiveren, naar den eisch van
Gods Woord. Als God u de genade geeft, dat ge dat
kunt, dan willen wij u de hand reiken“. „Maar“...
en nu komt het... „zegt dan niet, dat ge de stem
des Heeren dan gehoorzaam zijt. Want des Heeren
stem klinkt heden!“

Van de onmogelijkheid is Prof. Schilder te voren
verzekerd. En dat men in de Hervormde Kerk naar
des Heeren stem luistert, acht hij niet aannemelijk.
Want — zoo zegt hij — des Heeren stem zegt: „er uit
gaan!“ En die stem zegt: „heden!“

Men moet maar durven, om zóó des Heeren stem
in bijzonderheden aan te geven. En precies het tijdstip
vast te stellen!

Met een herinnering aan het Reveil wordt dan nog
gezegd: ook het Reveil heeft getracht te zuiveren, maar
het kon niet doorbreken“.

Toen kon men dus niet.
Nu kan men ook niet!

„De Cock en Kuyper begrepen het anders: doel was
toen het institueeren van een vrije Kerk“.

Dat schijnt „‘s Heeren stem“ ook „heden“ te zeg-
gen. Althans Prof. Schilder zegt het.

We willen hier echter opmerken, dat er hier ver-
warring van begrippen is.

Het bevel van Prof. Schilder en het bevel des
Heeren kon wel eens verschillen.

Prof. Schilder zegt: „er uit gaan“ en wel „heden“,
dan zijt ge des Heeren stem gehoorzaam, anders niet.

Wij meenen echter, dat ‘s Heeren stem en ‘s Heeren
bevel anders luidt. Laat ons er naar staan, om naar
des Heeren stem te luisteren en naar Zijne bevelen
te mogen handelen en wandelen.

Het is toch wel verdrietig. Als ik een brochure geef
(„Ons Aller Moeder“), waarin letterlijk staat, wat m.i.
gezegd worden moet, dan zwijgt „De Waarheidsvriend“
daarover, praat er althans niet over door. Maar als het
orgaan dan uit een verslag allerlei dingen haalt, die
ik volstrekt niet gezegd heb, die er trouwens ook niet
in staan, en mij dan precies het tegenovergestelde laat
zeggen, van wat ik ettelijke malen publiek heb beweerd,
dan wordt daarover doorgeredeneerd... En zoo blijven
we ronddraaien. Niet vanwege gebrek aan licht, maar
vanwege gebrek aan ijver, om het binnen te laten. Die
heele „verwarring van begrippen“ is een fantasie van
den redacteur van „De Waarheidsvriend“. Hij zal zijn
lezers wel willen meedeelen, dat ik wat hij mij in den
mond legt, in genen deele ooit wil gezegd hebben.

Wat ik dan wel gezegd heb, behoef ik niet te herhalen.

Mocht Ds van Grieken mij beloven willen, dat hij
het aan zijn lezers zal doorgeven, dan wil ik natuurlijk
nog wel in het kort zeggen, wat dan wel mijn mening
is. Op deze manier echter praten we heel gewoon langs
elkaar heen; en dat is niet onvermijdelijk geweest in
dit geval.

N.S.B.-persvuil.

Over de publicaties van den heer Roskam schrijft
„Groe“, orgaan van de Jeugdcentrale van Haarlem e.o.:

Mijnheer Roskam, U hebt ons Gereformeerde volk
een grooten dienst gedaan.

Want... wij weten nu wat wij aan U hebben.

Wij hebben Uw liefde voor ons, voor ons beginsel
kunnen proeven.

En zie, het kostte wat U opdiende, smaakte niet.
Misschien had gij gedacht door dezen brief, zwakke
vogeltjes te vangen.

Maar de vogeltjes zijn bang geworden, want U had
Uw klompen aan, terwijl U gewoon bent op sokken te
lopen.

Ook nu is de spreuk weer bewaarheid geworden,
dat de leugen op klompen lang zoo erg niet is, als die
op kousevoeten.

Als ik echter N.S.B.-er was, dan zou mijn toorn in
blijfsheid over des heeren Roskams hoofd zijn losge-
barsten.